اَلْجَنَّةُ جَهَنَّمُ

CEHENNEM-CENNET

"Artık azmış ve iğreti hayatı yeğlemiş olan için, cehennem, barınağın ta kendisidir."

Nâziât suresi, 37-39

Bugüne kadar yapılan araştırmalara dayanarak şunu söylemek mümkündür: İstisnasız bütün dinlerde, dünyada zulüm ve kötülüğe bulaşanların ölüm sonrasında, bir biçimde mutlaka hesaba çekilip azap görecekleri kabul edilmektedir. Bu azabın genel ve terimsel adı cehennemdir. Cehennem, azabın çekileceği yer anlamında alınabileceği gibi, azabın bizzat kendisi anlamında da alınabilir.

Arapça, Latince ve Grekçe'ye İbranice ge-Hinnom (Hinnom vadisi) tabirinden geçen cehennem kelimesi, Cahiliye Arap şiirinde mebzul biçimde kullanılmış, Kur'an'da da aynen korunmuştur. Ahd-i Atîk'te ge ben Hinnom (Hinnomoğulları vadisi) geçmektedir, (mesela bk. Yeşu, 15/; Yeremya, 7/31-32; Nehemya, 11/30) Latince'de gehenna, Grekçe'de geenna şeklinde yer almıştır.

Ge-Hinnom, İsrail tarihinde bir ceza, işkence, insan kurban etme vadisi olarak şöhret yapmıştır. İbadet adı altında çocukların kurban edilip yakıldığı Hinnom vadisi törenleri, İsrailoğulları peygamberleri tarafından din dışı ilan edilip kaldırılmışsa da, ölüm sonrasında çekilecek azabın yerinin Hinnom olarak anılması sürmüştür. Beniisrail eskatolojisi bu sembolik ismi aynı anlamda olmak üzere korumuş, daha sonra aynı sembol-ad diğer tektanrılı dinlere geçmiştir.

Cehennem anlamında kelimeler Kur'an'da 250 küsur yerde geçmektedir. Bu kelimeler, sayı çoğunluğu sırasına göre şunlardır:

جَهَنَّمُ Cehennem: 77 yerde.

Eskatoloji, Yunanca "son" (eschatos) ve "bilim/söz" (logos) kelimelerinden türeyen, teolojinin ölüm, kıyamet, ahiret, cennet-cehennem ve dünyanın nihai kaderi gibi "son şeyleri" inceleyen dalıdır

اَلنَّارُ Nâr: Ateş anlamındaki bu sözcüğün geçtiği yer sayısı 126'dır.

الجحيم Cahîm: Isı derecesi yüksek ateş demektir. 26 kez geçer.

السعير Saîr: Tutuşturulmuş ateş demektir. 17 yerde geçer.

سَقَرٌ Sekar: Şiddetli ısı ile yakıp kavuran anlamındadır. 4 ayette cehennem yerine kullanılmıştır. (74/26, 27, 42; 75/48)

اَلْحُطَمَةُ Hutame: Yüreklere kadar tırmanan ateş anlamında Hümeze suresi 4-7. ayetlerde kullanılıp tanımlanmıştır.

لَظَى Lezâ: İç organları söküp koparan ateş demektir. (70/15-16)

الهاوية Hâviye: Derin ateş çukuru anlamındadır. Kur'an onu, 'ısı derecesi yüksek ateş' olarak tanıtmıştır. (101/9-11)

Şu tabirlerin de cehennem anlamında kullanıldığı genel kabuldür: Azâbü'l-Harîk (yangın azabı: 85/10), Hamim (kaynar su: 20 yerde geçer), Yahmûm (simsiyah ateş dumanı: 56/43-44), Semûm (azap çukuru: 52/27), Siccîn (derin çukur: 83/7-8). Bu tabirlerin de cehennem anlamında olduğunu kabul edersek cehennem kavramının 230 küsur yerde ifadeye konduğunu söyleyebiliriz. Ve görürüz ki Kur'an'da cehennem kavramının kullanımı, cennet kavramının neredeyse iki katından fazladır. Bu da insan tekâmülünün rahat ve nimetten çok ıstırap ve zorlukla sağlandığı gerçeğini gösterir.

Cehennemin mahiyeti nedir? Cehennemi tanıtmak için ısrarla kullanılan kelimeler bu konuda bir ipucu vermektedir. En çok kullanılan kelime 'masîr' kelimesidir. 6 kez kullanılmış olan masîr, bir halden başka bir hale geçmek anlamındaki sayrûret kökünden gelir. Masîr, bir halden başka bir hale geçiş yeri demektir. 5 kez kullanılan 'me'va' kelimesinin kökü, acımak, merhamet etmek anlamındadır. Me'va sözcüğü sığınak anlamındadır. Cehennemi tanıtan üçüncü kelime olan ve yine 5 kez kullanılan 'mesvâ' sözcüğü barınak demektir. 4 kez geçen 'mihâd' sözcüğü yatak ve beşik anlamındadır.

Bu tablo dikkate alındığında cehennemin salt bir ceza yeri olmaktan çok ağır şartlar taşıyan bir eğitim yeri olduğunu söylemek mümkündür. Kur'an'ın, 'ebedî azap' anlayışına karşı olduğunu

da dikkate alırsak (bk. burada, Azap maddesi) cehennemi, cezalandırmaya da yer veren bir eğitim ve tekâmül aracı olarak anlamak vahyin ruhuna ve amaçlarına uygun olacaktır. Kur'an'ın cehennemden söz ederken "İçinizden oraya uğramayacak hiç kimse yoktur" (Meryem, **71)** demesi de oranın bir tekâmül aracı olduğunu gösterir niteliktedir.

Cehennem tasvirleriyle cehenneme müstahak olanların esas tanıtımı ilk on küsur surede verilmiştir. Esas cehennem anlatımları bu surelerdedir. Bu surelerden hem cehennemin mahiyetine hem de cehennemlik olanların kimliğine muttali olmaktayız.

İlk sure olan Alak, Muhammedi namazla Ebu Cehil namazının farkını ortaya koyarak işe başladı. Bunun bir uzantısı olarak, ilk 20 küsur surede indirilen ilk cehennem tasvirleri (ki en ağır tasvirlerdir), Mekke tâğutizminin baş kodamanlarıyla irtibatlı olarak vahyedildi. Yani Kur'an'ın cehennem tasvirlerinde ilk ve esas nüzul sebebi (iniş sebebi) şirk kodamanlarıdır. Bu gerçek, cehennemin kimleri beklediğinin Kur'ansal bir göstergesidir.

İlk cehennem tehdit ve tasviri, ilk surede gündeme getirilen baş tâğut Ebu Cehil ile ilgilidir:

"İŞ, sandığı gibi değil! Eğer vazgeçmezse yemin olsun, o alnı mutlaka tutup sürteceğiz! O yalancı, o günahkâr alnı. Hadi, çağırsın derneğini/kurultayını! Biz de çağıracağız zebanileri! Sakın, sakın! Ona boyun eğme; secde et ve yaklaş!" (Alak, 15-19)

İniş sırasıyla 4. sure olan Müddessir'deki cehennem tasvirlerinin iniş sebebi ise Ebu Cehil'den hiç de geri kalmayan şirk despotu, kapitalist tâğut Velîd bin Muğîre'dir. Mülk sahibi olarak eşsiz sayıldığı için ona 'vahîd' yani alanında tek derlerdi. Kur'an da onu tehdit ederken bu lakabıyla anıyor. Belasını bulmasına sebep teşkil eden o lakabıyla... Velîd, doymak bilmez bir mal tutkunu, gaddar bir tefeciydi. Abese suresinde Cenabı Peygamber'in azarlanmasına sebep olan olay da onun bu azmışlığı yüzünden vücut bulmuştu: Hz. Peygamberle görüşmesi için, gözleri görmez, yoksul bir sahabî olan Abdullah bin Ümmi Mektûm'un dışarı çıkarılmasını, onunla aynı yerde oturmanın gururunu rencide edeceğini söyleyen alçak, bu Velîd idi. İşte ona vuruş yapan Tanrısal beyyineler:

"Benimle, yarattığım kişiyi baş başa bırak/benimle, o servet doymazlığında tek yarattığım kişiyi baş başa bırak! Hesapsız bir mal verdim ona. Göz doyurucu oğullar verdim. Alabildiğine imkânlar döşedim onun için. Tüm bunlardan sonra hırs ile daha da artırmamı istiyor. Hayır, iş sanıldığı gibi değil! O, bizim ayetlerimize karşı bir inatçı kesildi. Ben onu dik bir yola süreceğim. Derin derin düşündü o; ölçtü-biçti. Kahrolası, nasıl bir ölçü kullandı! Bir kez daha kahrolası, nasıl bir ölçü kullandı?! Sonra baktı. Sonra yüzünü buruşturdu, kaşlarını çattı. Sonra arkasını döndü ve böbürlendi. Şöyle dedi: 'Bu, rivayet edilerek gelen bir büyüden başka şey değil. İnsan sözünden başka bir şey değil bu.' Onu sekara fırlatacağım. Bilir misin nedir sekar? Ortada bir şey bırakmaz, hiçbir şeyi görmezlik etmez o. Deriyi yakıp kavurandır o." (Müddessir, 11-29)

Velîd, **Kabe**'ye sadakatle hizmet eden, haccı, namazı, guslü yerinde bir adamdı. Yalnız paraya, servete doymuyordu. Mekke'de, arazisi en çok olan adam oydu. Her şeyi inceden inceye paraya endeksleyerek hesaplardı. Yani bütün siyasetleri, günümüzdeki zihniyet torunları gibi, 'tüccar siyaseti' idi. 'Babalar gibi' satamadığı veya alamadığı hiçbir şeyin semtine dönüp bakmazdı. Müslüman olmayı da bu zihniyetle değerlendirdiğinden, İslam'a davet edildiğinde içine sinen bir sonuca varamadı ve Hz. Peygamber'e karşı çıktı. Tam bir cehennem kütüğü, tam bir lanetli yaratıktı Velîd. Bilindiği gibi, Kur'an, haram yiyenlerle mala-paraya doymayanları lanetliyor. Öte yandan, lanetlenenlerin hükmen domuz olduklarını bildiriyor. (5/60)

Yukarıda verdiğimiz ayetler Velîd'in bu 'haramcı-domuz' karakteriyle 'hesapçı-tüccar' yapısını gözler önüne koyuyor.

İniş sırasıyla **6.** sure olan Leheb süresindeki cehennem tasviri de Hz. Peygamber'in hem amcası hem de en büyük düşmanlarından biri olan şirk kodamanı Ebu Leheb'in cezasını anlatır:

"Elleri kurusun Ebu Leheb'in; zaten kurudu ya! Ne malı kurtar-dı onu ne de kazandığı. Alevli bir ateşe yaslanacaktır o; karısı da, odun hamalı olarak. Gerdanında bir ip olacaktır onun, en sağlam fitillisinden."

Görüldüğü gibi, cehennem cezasının gerekçesi yine mal ve kazançla azmaktır.

İniş sırasıyla **9.** sure olan Leyl'de de cehennem yine mala doymazlığın, paylaşmamanın cezası olarak gösterilirken artık bu kez cennetin de neyin karşılığı olduğu bildirilmektedir. Hem de yoruma gerek bırakmadan:

"Kim sahip olduğundan verir ve sakınırsa ve güzelliği doğrularsa, biz ona, en kolay olanı kolaylayacağız. Ama kim cimriliğe sapar ve kendisini tüm ihtiyaçların üstünde görür ve güzelliği yalanlarsa, biz onu, en zor olana sevk edeceğiz. Çöküş noktasına geldiğinde malı onu kurtaramayacaktır. Şu bir gerçek ki, doğruya ve güzele kılavuzlamak sadece bizim işimizdir. Sonrası da öncesi de sadece bizimdir. Ben sizi, köpürerek yanan bir ateşe karşı uyardım. Şiddete çok düşkün bedbahttan başkası girmez ona. Yalanlamış, sırtını dönmüştü o. İyice sakınan da ondan uzak tutulur. O ki, temizlenip arınsın diye malını verir. Onun katında hiç kimsenin, karşılığı verilecek bir nimeti yoktur/hiç kimsenin ona, karşılık olarak verilecek bir nimeti yoktur. Yüceler yücesi Rabbinin yüzünü özleyip istemek için veren hariç. Yakında mutlaka hoşnut olacaktır." (Leyl, 5-21)

İniş sırasıyla 10. sure olan Fecr suresi cehennem ve cennetin neyin karşılığı olduğunu sarsıcı bir ibret tablosu halinde karşımıza koymaktadır. Yine yoruma gerek yok, okuyalım:

On gece: Zilhicce ayının ilk on günü (hac ve Kurban Bayramı dönemleri).

"Yemin olsun tan yerinin ağarma vaktine, on geceye, çifte ve teke. Yola koyulduğu zaman geceye. Nasıl; bunlarda akıl sahibi için bir yemin var, değil mi? Görmedin mi ne yaptı Rabbin Ad kavmine? Sütunlarla dolu İrem'e, ki beldeler içinde onun benzeri yaratılmamıştı. Ve ne yaptı vadide kayaları oyan Semûd kavmine? Ve kazıklar sahibi Firavun'a. Bunlar, ülkelerde azıp zulmetmişlerdi. Ve oralarda bozgunu çoğaltmışlardı. Bu yüzden Rabbin, üzerlerine azap kamçısını yağdırıverdi. Çünkü Rabbin tam gözetleme yerindedir/tam bir biçimde gözetlemektedir. İnsan böyledir; Rabbi kendisini deneyip de ona cömert davranır, nimet yağdırırsa: 'Rabbim bana ikramda bulundu!' der. Ama Rabbi onu sıkıntıya uğratıp rızkını ölçüye bağlarsa: 'Rabbim bana ihanet etti!' der. Doğrusu şu ki, siz yetime ikramda bulunmuyorsunuz. Yoksulun doyurulmasını teşvik etmiyorsunuz. Mirası derleyip toplayıp yiyorsunuz. Malı, devşirip depolatacak bir sevgiyle seviyorsunuz. İş böyle gitmeyecektir! Yer birbirine çarpılıp dümdüz hale getirildiğinde, Rabbin gelip melekler saf saf dizildiğinde, o gün, cehennem de getirilir. İşte o gün düşünüp anlar insan. Ama düşünüp hatırlamanın ona ne yararı var! Der ki, 'Keşke şu hayatım için önden bir şeyler göndermiş olsay-

dım!' O gün, hiç kimse O'nun azabı gibi azap edemez. Ve hiç kimse O'nun vurduğu bağ gibi bağ vuramaz. Ey sükûna kavuşmuş benlik! Dön Rabbine, razı etmiş ve razı edilmiş olarak! Gir kullarımın arasına! Gir cennetime!"

İniş sırasıyla 14. sure olan Âdiyât da yine aynı yaklaşım vardır. Yine yorumsuz okuyalım:

"İnsan, Rabbine karşı gerçekten çok nankördür! Ve kendisi de buna iyiden iyiye tanıktır. O, mal ve servet arzusu yüzünden alabildiğine katıdır. Bilmez mi ki o, kabirler içindekiler dışarı fırlatıldığında, göğüslerin içindekiler derlenip toplandığında, hiç kuşkusuz, o gün, Rableri onlardan iyice haberdar olacaktır." (Âdiyât, 6-11)

iniş sırasıyla 16. sure olan Mâûn'un bir tür alt yapısını veren Tekâsür'de de mal ve evlat çokluğuyla yarışa girip övünenlerin cehennemi akıbetleri vardır. Yine yorumsuz okuyalım:

"Aldatıp oyaladı o çokluk yarışı sizleri, öyle ki, ziyaret edip saydınız kabirleri. Ama iş öyle değil; yakında bileceksiniz! Hayır, hayır! İş öyle değil! Yakında bileceksiniz. İş, sizin bildiğiniz gibi değil! Ne olurdu, şaşmaz ve aldatmaz bir bilgiyle bilseydiniz! Yemin olsun, o cehennemi mutlaka göreceksiniz! Yine yemin olsun, onu gözünüzle apaçık göreceksiniz! Sonra o gün, nimetten kesinlikle sorguya çekileceksiniz!"

İniş sırasıyla 17. sure olan Seb'u'l-Mesânî sure Mâûn, şirk ve mal tağutlarını din dışı ilan etmiş, lanetlemiştir. (Mâûn suresinin mucizevî devrim mesajının ayrıntıları için bizim *'Mâûn Suresi Böyle Buyurdu'* adlı eserimize bakılabilir).

İniş sırasıyla 32. sure olan Hümeze, mal ve servetinin kendisini ölümsüzleştireceğini sanan Ümeyye bin Halef gibi şirk dinciliği baronlarına yani maymun beyinli, domuz ruhlu (tanım Kur'an'dan alınmıştır) azmışlara bakın neyi layık görmektedir:

"Arkadan çekiştiren/kaş göz işareti yapıp alay eden her kişiye lanet olsun! O ki, mal biriktirdi, onu saydı da saydı. Sanır ki, malı sonsuzlaştıracaktır kendisini. Hayır, iş, sandığı gibi değil! Yemin olsun ki fırlatılıp atılacaktır o kınp geçirene, yalayıp yutana/Hutame'ye. Hutame'nin ne olduğunu sana öğreten nedir? Allah'ın, tutuşturulmuş ateşidir o, ki, tırmanıp işler yüreklere. O, onların üzerine kilit-

lenecektir. Uzatılmış sütunlar arasında."

Bunlar ilk surelerdeki cehennem tasvirleri. Sonraki surelerdekiler de farklı değildir. Onlarda da cehennemin her tasvir edildiği yerde mal ve servete tapan Karun tiplerin kötülükleri, zulümleri, alçaklıkları anlatılır. Bu tasvir ve tehditlerin hiçbirinde ibadeti eksik olanlara tehdit yoktur ama ibadetlerini mal yığma ve başkalarını aldatma aracı yapanlara lanetler vardır.

Kur'an'ı temiz bir vicdan ve Ebu Cehil ruhuyla şartlandırılmamış bir beyinle okuyanlar, cehennemin öyle Emevî dincilerinin anlattıkları gibi, sarık-sakal, namaz-tespih eksikliğinin karşılığı olmadığını görürler.

Cehennem, mal ve servetle başkalarına tahakkümü ilahlaştıran, insana ve onun haklarına, emeğine ihanet eden, nimet ve imkânları sadece kendileri için varedilmiş gören, yiyip yiyip de doymayan, yığıp yığıp da tatmin olmayan şirk ve tâğutizm mensuplarının yuvarlanacağı akıbetin namıdiğeridir.

Şeytanın iğvasına uyup da öteki âlemde, nimetlere yine kendilerinin üşüşeceğini, azap ve ıstıraba yine ezip horladıkları güçsüzlerin maruz kalacağını düşünenler feci şekilde yanılıyorlar. Kur'an'ın ölümsüz deyişiyle "Orada malları da kazanıp istifledikleri de onları kurtaramayacaktır." Allah'ın bu tâğutlara kini vardır, öfkesi vardır ama ibadeti az olanlara en fazla sitemi vardır. Daha çok da merhameti vardır.

Allah'ın kin ve öfkesinin götüreceği yer cehennem, siteminin götüreceği yer ise O'nun af ve merhametidir. Kur'an, Bakara 279'da, Allah ve Peygamber'inin, tefecilik yapanlara savaş açtığını bildirmektedir. Ama ibadet etmeyenlerin bunun binde biri bir ithama muhatap edildiklerine tanık olamazsınız. İniş sırasıyla 81. sure olan Nâziât'ta cehennemin Kur'an açısından anlamı bir varoluş ilkesi halinde gösterilmiştir:

"Artık azmış olan ve iğreti hayatı yeğlemiş olan için, cehennem, barınağın ta kendisidir." (Nâziât, 37-39)

CEHENNEM VE REENKARNASYON

Müfessir Süleyman Ateş, cehennemin, olgunlaşmak üzere dünyaya tekrar tekrar gelip gitmek (reenkarnasyon) suretiyle çekilen azapları ifade ettiğini, yani sembolik bir anlam taşıdığını söylemektedir. Yoksa cehennem, insanların içine atıldığı bir ateş çukuru değildir. Türk müfessirin Kur'an'dan anladığına göre, cehennem, tekâmül etmek üzere dünyaya gelip giden ruhun maruz kalacağı çilelerin sembolüdür. Şöyle diyor müfessir Ateş:

"Bu ayetler, olgunluk kazanmış mümin insanlara değil, ahireti inkâr eden kemal bulmamış cehennem halkına hitaptır. Bundan, kemal bulmamış inkarcı insanların, kemal bulmak üzere tekrar bedenlere sokularak yeniden yaratılacağı anlaşılır. Bu takdirde ba's (yeniden bedensel hayat, öldükten sonra diriltme) olayı, kemâl bulmamış ruhlara mahsus olabilir. Kemal bulmuş ruhlar, huld (ölümsüzlük) cennetine gittiklerinden, bedensel hayata dönmezler. Ba's, kemal bulmamış ruhlann, kemal bulmak üzere bedensel hayata getirilmesidir ki bedenden bedene geçen ruh, bu bedenler içinde dünyanın ıstırabını, sıkıntılarını çekerek olgunlaşır. İşte bu gelip gitmeler, ruhu pişirip olgunlaştıracak olan cehennem hayatıdır. Her bedensel hayatta yapılanlar, ruhun daha sonraki hayatının mahiyetini çizer. Kötülüklerden korunan ve Allah'a ibadetle olgunlaşan ruh, ebedîlik cennetine girer; bir daha, gerçekte azap olan bu bedensel hayata dönmez. Ama olgunlaşmayan ruhlar, olgunlaşıncaya dek yeni bedenlere sokularak dünyaya getirilirler." (Ateş; *Tefsir,* Vakıa suresi)

İslam tarihinde menşei İhvanussafa Risaleleri olan bu yorum esas alındığında cennet de, reenkarne olmak suretiyle gelip giderek çile dolduran benliklerin aksine, tekâmülünü tamamlayarak sonsuzluk nimetlerine hak kazanan ve dünya denen çilehaneye bir daha gelmeyen benliklerin yücelikler alemindeki ödüllerinin sembolik adı olacaktır. O ödül ve nimetlerin dünyadaki nimetlerle mukayese edilemeyeceği (çünkü cennete ilişkin tasvirlerin müteşâbih olduğu) ise Kur'an'ın açık beyanıyla sabittir.

CENNET

Cennet, örtmek anlamındaki cenn kökünden türemiş bir isimdir. Bol bitkili, gür ağaçlı bahçe veya toprak parçası anlamında-

dır. Bu anlamıyla cennet, doğal güzellikleri bozulmamış, doğal yapısını koruyan bir yerküreyi hatırlatmaktadır.

Dinler tarihi açısından bakıldığında cennet, cehennemin tam karşıtı bir değerler bütününün veya mekânın ifadesidir. Yeryüzünde kötülük sergileyenler cehenneme giderken, iyilik sergileyenler de cennete gideceklerdir. Yani cehennem bir 'cezalandırarak tekâmül ettirme' aracı ise cennet de 'ödüllendirerek tekâmül ettirme' aracıdır. Cennet tasvirleri, doğal yaşamı bozulmamış, paylaşımı düzenli bir toplumu tanıtmaktadır:

"Bunun üzerine biz şöyle demiştik: 'Ey Âdem! Şu, senin de eşinin de düşmanıdır, dikkat et de sizi cennetten çıkarmasın; sonra bedbaht olursun! Senin burada ne acıkman söz konusudur ne de çıplak kalman. Ve sen burada ne susayacaksın ne de güneşten yanacaksın.' Derken, şeytan ona şöyle diyerek vesvese verdi: 'Ey Âdem! Sana, sonsuzluk ağacıyla, eskimez-çökmez mülk ve saltanatı göstereyim mi?' Nihayet, ikisi de ondan yediler. Bunun üzerine, çirkin yerleri kendilerine açıldı; üzerlerine cennet yapraklarından örtmeye başladılar. Âdem, Rabbine isyan etmiş, azmış, ziyana uğramıştı." (Tâha, 117-121)

Kutsal metinleri, yukarıda açıkladığımız ölçüler içinde okuduğumuzda cennetin iki büyük gerçeği sembolize ettiğini anlamakta gecikmeyiz:

1. Sonsuzluk (ölüm sonrası, ahiret) ödülünün sembol adı,
2. Esası bakımından güzel, temiz, bereketli ve mutluluk getirici doğal yaşam ve doğal çevre.

Kutsal metin, çok boyutlu kelam olduğuna göre, cennetin bu anlamlardan birine hapsedilmesi değil, iki anlamın da korunması, vahyin muradına daha uygundur.

Cennet tasvirleri dikkatle incelendiğinde temiz ve bereketli bir doğal çevre ve o çevrede geçen hayat anlaşılabilir. Kutsal metinlerin tasvirleri dikkatle değerlendirildiğinde bu mutluluk yurdunun saf ve temiz doğa olabileceğini akla getirmezlik edemeyiz.

Kur'an, cennet tasvirlerinin müteşâbih (sembolik, temsilî) olduğunu söylemektedir. Bununla anlatılmak istenen nedir? Cenneti anlatan 13/35. ayet şöyle başlar:

"Sakınıp korunanlara vaat edilen cennetin temsili anlatımı şu: Altından ırmaklar akar, yemişleri de sürekli, gölgesi de. İşte korunup sakınanların son yurdu. Gerçeği örten nankörlerin son yurdu ise ateş."

Âdem'in kovulduğundan söz eden ayetlerde geçen el-arz, yerküre anlamında tercüme edilmiştir. Aynı ayetlerdeki 'hubût' (iniş) da gökten inmek anlamında alınmıştır. Halbuki Kur'an hubût kelimesini (hem de cennet hikâyesindeki aynı kiple) Beniisrail'in Mısır'a sürgünü için de kullanıyor: "İhbitû Mısran." Demek ki, Âdem'in kovulduğu cennet kıssasındaki hubût, sürgündür. Cennet de bu dünyadadır, doğal yaşam bölgesidir. Sınıfsız-sömürüsüz toplumun yurdudur. Âdem (insan), hep kendisinin olacak bir mülk hayaliyle bu yurdu bozdu, yaşanılmaz hale getirdi. Ve oradan sürüldü.

Mesel yoluyla anlatım, amaca ilgi yaratmak için tercih edilir. Bu ilginin yaratılmasında, bilinen kullanılarak umulana teşvik veya sakındırılandan kaçış sağlanır. İnsan zihni, umulan veya korkulanın önemini anlamak için zihnin çok iyi bildiği kavram ve görüntülere muhtaçtır. Mesel yoluyla anlatım, bu ihtiyaca cevap getirmekte, insan zihninde, anlatılmak istenene yönelik tasavvurlar yaratmaktadır.

O halde, cennet ve cehennemle ilgili beyanların lafzî yanlarına değil, sembolik delâletlerine bakılmalıdır. O delâletin iman konusu olanı, iyilik edenlerin ödül, kötülük edenlerin ceza göreceği gerçeğidir. Bu inceliğe işaret için olacak, Muhammed İkbal, cennet ve cehennemin makamlar değil, haller olduğunu söylemiştir. Bunun bizi götürdüğü nokta, bu kavramlarla ilgili anlatımların birer ruhsal doyum veya ürpertiye indirgenmesi gerektiğidir. Bu yaklaşıma göre, anlatımlarda adı geçen nesneler (eğer sözü edilen, ölüm sonrası hayat ise), maddî varlıklarıyla düşünülmemelidir. Ancak Kur'an'ın, cennet ve cehennemle anlatmak istediği, eğer yine bir biçimde bu dünyada vücut bulacak bir yaşayış şekli ise o zaman anlatımların maddî delâletlerini esas almamız mümkündür.

Kur'an, örneğin cennet konusunda, diğer kutsal metinlerde benzerine rastlamadığımız bir yaklaşımla, bu ikinci anlayışa açık destek veren beyanlar taşımaktadır. Kur'an, kıyametten sonra, yeryüzünün başka bir yeryüzüne tebdil edileceğini söylemekte,

böylece cennet ve cehennemin yine bu dünyada gerçekleşecek bazı hayat tarzlarını ifade ettiğini anlamamıza olanak hazırlamaktadır.

CEHENNEM VEYA TAHRİP EDİLMİŞ DOĞA

Kur'an, cennetin bir anlamının da doğal yapısı bozulmamış, temiz, yaşanabilir yerküre olduğunu düşünmemize imkân verdiğine göre, cehennemin de yeryüzünde bir karşılığı olmalıdır. Biz bu karşılığı, belki de İslam düşünce tarihinde ilk kez, ***'Küresel Âfetler'*** adlı eserimizde inceledik. Şimdi o incelemeden birkaç paragrafı buraya aktaralım:

Kutsal metinlerin tanıttığı cehennemin bir anlamı da, tahrip edilip yaşanamaz hale getirilmiş yerküre veya doğadır.

Zaten cennet de yeşillikler, sularla dolu toprak parçası demektir. İşte o cennete layık olmasını bilmeyen insanoğlu, bu son tasvirdeki cehenneme yuvarlanacaktır. Ne ilginçtir ki, kıyametten söz eden bir ayet, bu müthiş olayı 'yeryüzünün bir başka yeryüzüne dönüştürülmesi' olarak tanıtmaktadır. (14/48) Ardından gelen ayetlerde ise cehennemi hak edenlerin karşılaşacakları **akıbet** anlatılmaktadır.

İnsanlığın hesabı görüldükten ve iyilerle kötüler ayrıldıktan sonra neler olacağını gösteren ayetler de ibret vericidir. Bu ayetlere göre, iyiler cennete sevk edilecek ve şu duayı yapacaklar:

"Hamdolsun o Allah'a ki, bize vaadini yerine getirdi; bizi yeryüzüne mirasçılar yaptı. İşte, cennetten istediğimiz yerde konaklıyoruz. İş yapıp değer üretenlerin ödülü ne güzelmiş!" (Zümer, 74)

Bu beyyine, cennetin, 'bir başka sekle dönüştürülen yeryüzü'nde kurulacağını ve cennete gitmenin de esasında, 'yeryüzüne mirasçılık' olduğunu gösterir yapıdadır.

Cehennem, cennetin tam karşıtıdır. Cennet; bol yeşillik, serin sular, doğal gıdalar; cehennem ise bunların tam tersidir. Yani kavruk topraklar, dondurucu veya yakıcı sıcaklar, yiyenlerin bağırsaklarını parçalayan iğrenç, yozlaşmış, zehirli gıdalar yurdudur cehennem.

Cehennem, cennet olarak yaratılmış bir zeminin, denge bozulmaları ve azgınların kötülükleri yüzünden dönüştüğü küresel felaketler dünyasının ta kendisidir. Bozulan dengeler, dünyayı her gün biraz daha cehennemleştiriyor. Unutmayalım ki, dünyayı yaşanamaz hale getiren 'süper doymazlar', doğanın tahrip edilmesinin, ozonun delinmesinin, hava ve suyun zehirlenmesinin tek müsebbibidirler. Kutsal metinler de cehennemlik olarak zaten bu 'doymaz melunlar'ı göstermiyor mu?

Kısacası, cehennem de, tıpkı cennet gibi iki temel anlam ifade eder:

1. Sonsuzluk (ölüm sonrası, ahiret) cezası,

2. Doğal temizlik, güzellik ve bereketini yitirmiş, kaos ve mutsuzluk getiren yaşam alanı.

CENNETİN TEMEL NİMETİ: DOĞAL NİTELİĞİ BOZULMAMIŞ SU

Cennetin en imrendirici tasvirleri su merkezlidir. Nehirler, bazen saf bal nehirleri olarak tasvir edilir.

Cehennemin belirgin özelliklerinden biri **sudan** mahrumiyettir.

Cehennem bir anlamda, içilecek vasıfta suyun bulunmadığı yer veya bulunmaması halidir. Şu tasvirdeki kahredici susuzluğa bakın:

"Ateş halkı, cennet halkına seslenir: 'Şu sudan yahut Allah'ın sizi rızıklandırdığından biraz da bize akıtın!' Şu cevabı verirler: 'Allah, o ikisini de, gerçeği örten nankörlere haram kılmıştır." (Araf, 50)

Su, Kur'an'a göre, hayatın, mutluluğun, o arada yeşilliğin, ziraatin de esasıdır:

"O küfre sapanlar görmediler mi ki, gökler ve yer bitişik idi, biz onlan ayırdık. Her canlı şeyi sudan oluşturduk. Hâlâ iman etmeyecekler mi?" (Enbiya, 30)

Bütün bitkilerin, meyvelerin su ile hayat bulduğunu, gelişip olgunlaştığını ifade eden çok sayıda Kur'an ayeti görmekteyiz. Su aynı zamanda mutluluğun simgesi ve yurdu olan cennetin de baş nimetidir.

Cennet temiz ve arı sularıyla yücelirken, cehennem de kirli, irinli, içilemez hale gelmiş sularıyla belirginleşir. Kur'an, cehennemin bu yanını gösteren birçok ayet içermektedir.

O halde, su krizi, bir cehennemleşme ve cehennem hayatına geçiş göstergesidir. Bugün dünyamız bir su krizinin yani cehennem hayatına geçişin eşiğinde bulunuyor.

SUYUN BEREKETİ VEYA RAHMANİ ENERJİ: HİDROJEN ENERJİSİ

Kur'an, yüksek bir iman ve tefekkür vicdanıyla okunursa bize şunu da söyler: Cehennemin namıdiğeri olan ateş, teknolojik veya şeytanî enerji olarak bir İblis kuvvetidir, doğal enerjilere karşı öne çıkan bir kuvvettir. Ateşe karşı öne çıkarılan doğal ve rahmanî enerji ise suyun bir ürünü olan hidrojen enerjidir.

Bugün ilim bize bildiriyor ki, hidrojen enerjisi, Yaratıcı'nın, tabiat ana aracılığıyla bize verdiği en büyük nimetlerden biridir! Âdeta hayatın kendisi gibi bir nimet. Bu nimetin, her biri birer mucize olan nitelikleri şöyle sıralanabilir:

1. Sudan üretiliyor, 2. Sera tesiri yapan gazlar yaymıyor, 3. Asit yağmurlarına sebep olmuyor, **4.** Ozon tabakasını delen maddeler üretmiyor.

Tükendikçe kendini yeniden üreten bir enerjidir bu. Kullanıldığında havaya su ve buhar çıkarıyor, o da tekrar suya dönüşüp hidrojen üretimine hazır hale geliyor. Yani hidrojen hiçbir zaman tükenmeyecek. Hidrojen, tıpkı Yaratıcı'nın rahmeti gibi, sonsuz ve bereketli.

Küresel ısınmanın yarattığı tehdit, bugün artık terör tehdidinden daha büyük hale gelmiştir. İnsanlığın bu büyük tehdit karşısında gerekli dikkati gösterdiğini söyleyecek durumda, ne yazık ki, değiliz. Süper güçlerin tatmin olmayan tutkuları, tabiatın ve uzayın kirletilmesi pahasına sürdürülüyor.

Küresel ısınma tehdidine karşı mücadelede en önemli imkânlardan biri, belki de birincisi, Hidrojen Enerjisi'dir. Hidrojen enerjisi, işte bu niteliğiyle, yeryüzünün ve insanlığın geleceğinin güvencesi olarak görülebilir.

2011 yılında Japonya'da meydana gelen büyük deprem ve tsunaminin yıktığı nükleer merkezin yol açtığı facianın dehşetini unutmayalım. Bize göre, bu facia, dünyayı, nükleer enerjiyi artık bırakıp hidrojen enerji imkânlarını zorlamanın hayatî önemi konusunda uyaran bir 'tanrısal vuruş'tur. Tam bu noktada, şu Kur'ansal uyarıyı da yeniden değerlendirmeliyiz:

"Gerçekten de Rabbinin vuruşu çok şiddetlidir. İlk yaratan da O'dur, tekrar yaratan da O'dur." (Bürûc, 12-13)